

॥ ॐ ॥
Huzur Deputy Collector,
Sarat.

શ્રી આર્ય નૈતિક નાટક સમાજ

રા' માંડવીક

નાટકનો ટુંકસર તથા ગાયનો.

લેખક-મણીલાલ ત્રીલુવન ત્રીવેદી.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

નકુભાઈ કાલુભાઈ શાહ.

માલિક:-શ્રી આર્ય નૈતિક નાટક સમાજ

સંવત ૧૯૮૨

ઈ. સ ૧૯૨૬

આવૃત્તિ ૧૦ મી

પ્રત ૨૫૦૦

મુરત-ખપાટીઆ ચક્લા પર આવેલા ધી ન્યુ સમાચાર પ્રીં

પ્રેસમાં ખડુભાઈ રામભાઈ નાયકે છાપી.

કીંમત ૪ આના.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
રામદાસ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-૨૦૧૧

આ નાટક બામતના દરેક દમ્પ સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ માં એક્ટ
મુજબ માલેકે પોતાને તાલીન રાખ્યા છે માટે રગ્ન
શીવાય ડ્રાઇએ પાવવું છાપવું. વેચવું વેચાવવું
તેમજ ભજવવું કે ભજવાવવું નહીં.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૦૮૭ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ૨૧/ માંડવિન૩

વિષય

રા'માંડલીક નાટકમાં આવતા મુખ્ય પાત્રો.

પુરુષ પાત્રો.

રા'માંડલીક—જુનાગઢનો—(સૌરાષ્ટ્ર) છેલ્લો રજપૂત રાજા.

મહમુદશાહ—(બેગડો) ગુજરાતનો સુલતાન.

એલસવાળો—રાણા પ્રદેશનો ઠાકોર

નાગાજી—દેવી નાગબાઈનો પુત્ર અને સતી મીલુડનો ભરથાર

ચંપક—એલસવાળાનો કુમાર ને કેતકીનો ધણી

મુસ્તફાખાં—મહમુદશાહનો મુખ્ય સીપેહસાહાર ને પાછળથી જુનાગઢનો સૂબો

કાંચડદાજી—વીરપુરનો ઠાકોર તે (ખાનપુરના નવાબનો ખંડીઓ)

દિવાન—કાંચડદાજીનો કારભારી

માંડજી—રા'માંડલીકનો નીચ ખુશામતી સલાહકાર પાછળથી ખાનપુરનો નવાબ

સ્ત્રી પાત્રો

નાગલ—દેવી મનાતી પવિત્ર ચારણીયાણી, ને નાગાજીની માતા.

મીલુડ—નાગાજીની સતી સ્ત્રી

વીરમતી—રા'માંડલીકની અડગ ટેકવાળી વિરાંગના મહારાણી

જન્મતઆરા—મહમુદશાહ બેગડાની બેગમ

કેતકી—એલસવાળાના આશ્રમે છિરેલી તેના સાગાની છોકરી પાછળથી કુમાર ચંપકની પત્નિ.

માંઘી—માંડજીની અવળચંડી સ્ત્રી

તેજબા—કાંચડદાજીની કુંવરી

એ સિવાય સરદારો, ચારણો, દાસીઓ—વિજેરે.

સ્થળ.—સૌરાષ્ટ્ર (કામીયાવાડ) અને ગુજરાત.

પ્રસ્તાવના.

પૂર્વ વૃત્તાંત

ઇતિહાસમાં પ્રસીદ્ધિ પામેલ પવિત્ર ગિરનારથી લાગ્યેજ કેઈ અમળુ હશે. આ નાટકનું સ્થળ તેજ પવિત્ર ગિરનારની તળેટીમાં આવેલ સમસ્ત સૌરાષ્ટ્રનું પાટનગર જુનાગઢ (જીર્ણદુર્ગ) છે.

રા' ખેંગારની પાંચમી પેઢીએ ઉત્પન્ન થએલો ખેંગાર પાંચ માંતો પુત્ર આ નાટ્ય પ્રયોગનો નાયક રા'માંડલીક પ્રથમાવસ્થામાં ધર્મોજી ધર્મનિષ્ઠ, ઉદારચિત્ત, રદ્ધવર્તનશીલ અને પ્રજાપ્રિય નૃપાલ હતો. તેને માટે એવી દત્ત કથા છે કે તેને હંમેશાં પ્રજાતમાં પવિત્ર કાશીપુરીથી ગંગાજળ મંગાવી પ્રજાત સ્નાન કરવાનો નિત્ય નિયમ હતો. પણ દુર્લભે બળીરાજા જેવાની પણ દાનવીરતા ખંડીત હતી વામનો અનુભવ નવાવેલો હતો, તેવાજ કાંઈ દુર્લભે ગંગાજળ લાવનારની શ્રદ્ધિમાં વિશ્વમ ઉપજ કરી જુનાગઢના પાદરમાં એક દુરો કે જે દાન પણ કુમતીઆના નામે ઝોળખાય છે તેના જળથી રા'ને સ્નાન કરાવ્યું અને જેમ મંથરાના પ્રતાપે શ્રી રામચંદ્રજીને વનવાસી થવું પડ્યું હતું તેમ ગંગાજળ લાવનારના દોષે સૌરાષ્ટ્રના ગૌરવશાળી ઇતિહાસમાં ચિરકાલને માટે કલંકિત નામ મુકી જવું પડ્યું.

લોકવાયકા એમ કહે છે કે જુનાગઢની પડોશમાં પરમ દેવી ભક્ત મનાતી જગદંબા સ્વરૂપ ચારણીયાણી નાગલખાઇના નેહ હતો અને તે નાગલખાઇની સત્તા રા' માંડલીક કરતાં પણ વિશેષ હતી; કારણ કે દેવી તેજ આગળ માનુષી તેજ કુદરતી રીતે જાંખું પડે એ સ્વાભાવિક છે. તે નાગલખાઇના દિકરા નાગાજીન અથવા (નાગાજી)ની લાવણ્યવતી પત્નીણી સ્વરૂપ સતી સ્ત્રી નામે મીણુલ દેવી હતી.

રા' માંડલીકનો ખાનગી સલાહકારક માંડણુ નામે એક હજમ હતો. તે એક વખતે રા'ને આશ્રય પમાડવા મીણુલના નખ ઉતારી લાગ્યો. હીરાકણી સમાન ચળકતા નખોએ રા'ના મનમાં મીણુલનું સર્વાંગ સૌન્દર્ય નીહાળવાની લાવના ઉત્પન્ન કરી. માંડણુ તેને ચડાવ્યો તેના લાગ્યવળે તેને પ્રેરણા કરી જેથી રાજા મોહમાં પ્રવેશ્યો અને એજ લાવનાએ ઉર્લાતના શીખરંથી ગળડાની અધોગતીમાં નાખ્યો. પાપ વાસનાને વશ થયેલો, કુમતીથી ઘેરાએલો. કાળવળથી પ્રેરામ્લેલો રાજા આખરે મીણુલના મોહમાં અંતઃ કુળ કર્તાતો નશ કરી અંતે પોતાની પાપ વાસનાનો પોતેજ ભોગ થયો. આજે રા' માંડલીક પોતાના તેજ નીચ ખુશામતી ખાનગી સલાહકાર માંડણુ હજમના સાથે લઈ ઘડી સ્વારીએ ચારણી દેવીના મહીરે સતી મીણુલનું સૌન્દર્ય નીહાળવા શીઝરને બંદાને આવ્યો છે ત્યાંથી આ નાટકની શરૂઆત થાય છે.

શ્રી ગણેશાય નમઃ

રા' માંડલીક નાટકની ટુંક પ્રવેશવાર હકીકત.

મંગળાચરણ.

વસ્તુ સુચન.

અંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૧લો—સ્થળ ચારણી દેવીનું મંદીર.

સૌરાષ્ટ્રમાં દેવી સ્વરૂપ મનાતી ચારણીયાણી નાગબાઇની પુત્રવધુ મીશુલદેવીનું સાહેલીઆ સાથે દેવી પુજન કરવા આવવું, તેના દેવી સૌંદર્ય પર મોહીત થયેલ જુનાગઢના રા' માંડલીકે પોતાના ખાનગી કારજારી માંડેણુ હળમ તથા દરખારી રીસાલા સાથે મીશુલને નીરખવા આવવું. સતિ નાગબાઇએ પુત્રવધુ મીશુલ સાથે રા'ને વધાવવા આવવું અને મીશુલને રા'ને તિલક કરવા આજ્ઞા કરવી પણ જો તિલક કરશે તો ધર્મની જ્ઞેન ગણાશે એવી જ્ઞાંતિથી માંડલીકે ચારે દિશામાં ફરવા માંડવું, મીશુલે બલરાઇને સામુને કહેવું કે, આજ રા'તો ફરે છે. નાગબાઇએ રાજનો કપડી હેતુ સમજી જવાબ આપવો કે એ રા' તથી ફરતો પણ રા'નો દી ફરે છે બાદ રા'એ જવાબ આપવો.

“મારો દીજ ફરે છે”

“સફળ થાશે જીંદગી, આ સુંદરી સયોગથી
જલે મારો દિવસ ફરતો વિષાતાના યોગથી

નાગબાઇએ અમદાતાનું અનિષ્ટ ન થાય એવા હેતુથી રાત્રે
ધણો વિનઓ સમજાવ્યો, પણ બધું પત્થર પર પાણી. મીચુલ
રહેલાઈથી નહીં મળશે તો આખરે બળાતકારે પણ હરી જવાની
ધમકી આપી આખરે નાગબાઇએ સહનશીલતાની હદ આવતા
જુનાગઢના ક્ષત્રિય મુલગૌરવપર ઘેર નિશા પ્રસરાવનાર શાપાક્ષરો
ઉચ્ચાર્યા કે,

“ગઢ જુનાની પોળ દામો કુંડ દેખીશ નહિ
રતન પડશે રોળ, મુસભારે” માંડલીક”
“દરવાજો દરવાન રા’ના દો રહેશે નહિ
પહેરેગીર પડાણુ, મહમુદ શાહના માંડલીક”
બુધ્યો રાજા જીત, નાગલનો નમ્યો નહિ
મંદીર ડેકાણે મસીદ મુસભારે” માંડલીક”

આપ આપી અંગમાંથી અગ્નિ પ્રગટાવી નાગબાઇએ જ્યો-
તિમાં સમાવું, માંડલીક મીલણુને પકડવા જવું, અચાનક તુંજાખપુર
અથવા (તળાખ) ના હાકાર એભલવાળાએ આવી મીચુલને છોડાવી
પોતાના આશ્રમે લઇ જવો.

(૧૫૩૦)

પ્રવેશ ૨ જો—રજના ખાનગી કારભારી માંડણુ હજમનું ઘર.

જુવાનીમાં દીવાની બનેલી, ખુશામતીથી કારભારી બનેલા
હજમ માંડણુની અટક્યાળી સ્ત્રી મોંઝીએ સ્વામી તરફથી હૈયા

હોળીની બળતરા કરતાં દેખાવું, માંડણે કારખારી હોદ્દો મળવાથી કુલાતા આવવું, ધણીયાણીની તકરાર, આડે લાકડે આડોવેર એ ન્યાય વાપરી માંડણે મોંઘીને રીઝાવવી.

પ્રવેશ ૩ જો—ગુજરાતના રાજનગર અહમદાવાદમાં સુલતાન મહમુદશાહનો બગીચો.

મૌવન વસંતની ખીલતી કળી બગીચાના ગુલોને પણ પોતાની સૌંદર્ય પ્રભાથી ઝાંખી કરતી અમદાવાદના શાહ સુલતાન મહમુદ બેગડાની બેગમ જહન્નતઆગનું રાત્રી કીઠાઅર્થે ઉપવનમાં સાહેલીઓ સાથે આવવું. મીઠી માર્મિક શૃંગાર ચેષ્ટા છુપાઇને જોનાર શાહને કુલખંધનથી બંદીવાન કરવાની શિક્ષા કરવી, વિલાસની અતિશયતાથી થાકી શાહનું બગીચામાં નિદ્રાધીન થવું, નિદ્રામાં તેને જુનાગઢનું ગૌરવ શીરનારનું સૌંદર્ય વિગેરે ગયબી સ્થાનનું દેખાવું અને તેમાં તેને પાક પરવરદીગાર જુનાગઢપર હલ્લો કરવા ફરમાવે છે. એવું સૂચન થવું. ગભરાઇ બગી ઉઠવું, બેગમે શાહને અશાન્તિ ભર્યા વિચાર છોડાવવા વિનવવું પરંતુ જુનાગઢપર મુસલમાની ઝુંડો ફરકવાનું નિર્માણ હોઇ ભાગ્યદેવીનું તાજ અને તલવાર સહીત મહમુદશાહને દર્શન થવું.

(ટેબ્લો)

“એકની સત્તા ખીજને આપી ઉદય અને અન્તની સમાનતા દેખાડનાર દૈવી કળા દેટલી અકળ છે કે જે દીવસે નામલખાણએ રા’ માંડણીકને શાપ આપ્યો. તેજ રાત્રે મહમુદે જુનાગઢપર ધરભાગી ઝુંડો ફરકતો સ્થાનમાં જોયો. આર્થવિર્તાની સતીઆત્મ શુબ્દમાં શું રહસ્ય છે તે વાંચકો તમેજ સમજી લેશો.

પ્રવેશ ૪ થો—કારભારી માંડણુ હજમનું પર.

માંડણુની સ્ત્રી મોઘીનું તેની ન્યાતવાળી સાથે આવવું ન્યાત-
વાળીઓએ મોઘીને બનાવવી, પાછળથી માંડણુનું લડાઈમાંથી છુપાવા
ઘરમાં આવવું, પરંતુ માંડણુની ઇચ્છા ઉપરાંત મોઘીએ તેને લશ્કરી
તાલીમ આપી લડવા મોકલશે. અવળચંડી સ્ત્રીનાં સ્વભાવનો
આખેહુબ ચિત્ર.

પ્રવેશ ૫ મો—લડાઈનું મેદાન.

એક વખતનો વીરકેશરી ગણાતો સમરાંગણમાં નર કેશરી
સમાન ગળંતો અડગ વિજેતા નરવીર રા'માંડલીક આજે સતીના
શ્રાપ પ્રભાવે હતાશ નિર્વૌર્ય અને બીરૂ થઈ પોતાનો જીવ બચાવ-
વાની લાલચથી કિશ્કામાં ભરાવા પોતાના સાથી માંડણુ સાથે મેદાન
છોડી નાશી આવે છે, દરવાનને દરવાજા ખોલી અંદર લેવા રાંનું
દરમાન, પરંતુ લડાઈનું મેદાન છોડી આવનાર રાજા હવે હુકમ
કરવા લાયક નથી એવી મેંણા મારતી પોતાની સાહેલીઓ સાથે
'કેસરીઆ કરવા નીકળેલી બહાદુર રાણી વીરમતી કીલ્લામાં દાખલ
થતા રાજાને અટકાવે છે, 'રા' તથા રાણીની રક્તક વીરરમણીની
અડગતા, રા' માંડલીકની બીરૂતા છેવટે તલવાર ફેંકી રાંનું નાશી
જવું બાદશાહના સીપેહસાહાર મુસ્તફાખાનનું આવવું રાણીની
વીરતા છેવટે મુસ્તફાખાનને હાથે રાણીનું દગાથી કેદ થવું સુલતાન
મહમુદનું આવવું અને આવી બહાદુર રમણી કેદને યોગ્ય નથી
પણ માનને યોગ્ય છે એમ કહી છુટી કરવાનું દરમાન નાસી છુટેલા
રા' માંડલીક તથા માંડણુનું મુસલમાન સીપાઈઓને હાથે કેદ પકડાવું.

(કમ્પેલ.)

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ લો—જુનાગઢમાં સુલતાન મહમ્મુદનો શાહી દરબાર.

લાખખોના પાલનદાર હજારોને જમીન જાગીરોની નવાજેશ કરનાર સૌરાષ્ટ્રના ક્ષત્રિવીર રા' માંડલીકનું ગુજરાતના ન્યાયી સુલતાનની સમક્ષ બંદીવાનની દશામાં આવવું નાગબાઈના પુત્ર અને મીણુલના સ્વામી નાગાજીએ તેની માતાના નિર્ણય આત્મબલ્લીદાન માટે ઇન્સાફની રાહ જુનનો બદલો જુનથી લેવા શાહી ફરમાન નાગાજીની ઉદારતા અને જુન માટે આપેલી તકવાર રા' ના ચરણમાં મૂકી પોતાના અબદાતા માટે તે ન્યાયી સુલતાન પાસે ક્ષમાની વાચના કરવી મહમ્મુદશાહનું ખુશી થવું બાદ રા' માંડલીક કે જેની બહાદુર રાણીને પોતે (સુલતાન) ધર્મની બહેન માનેલ છે તેના માનની ખાતર રા'ને મારી આપવી અને જુનાગઢના સુબા તરીકે પોતાના સીપેહસાલર મુસ્તફાખાનને નીમવો.

પ્રવેશ ૨ જો—રા' માંડલીકનું અંતઃપુર.

સમયની પ્રવળતાના વિચારોમાં શોક નિમગ્ન બનેલી મહારાણી પોતાના સ્વામી તથા માંડણને સુબા મુસ્તફાખાન સાથે કાંઈક ખાનગી મસલત કરતા જનાનખાનામાં આવતા જોઈ ચમકે છે ને છુપાઈને સાંભળે છે. માંડણ અને માંડલીક રાજ્યલોભી ભોળા મુસ્તફાખાનને ઉધુ ચીતું સમજાવી પોતાને આપેલી સત્તાની ખુશાલી

માટે મીનલસ ભરી તે મીનલસમાં સુલતાન મહમુદને દારૂના ગ્વા-
સમાં અગર શરબતમાં ઝેર આપી નિરંકુશ સત્તા બોગવવાનો ચક્રિત
રચે છે. પોતે સુલતાન બનવાની લાલચે મુસ્તફાખાન બોળવાય છે
અને તેમ કરવાનો નિશ્ચય કરે છે. બાદ કરાર દસ્તાવેજ લખાવી
પોતાના કામપર માંડણુ સાથે જાય છે. છુપાઇને સાંભળતી રાણી
પ્રગટ થઇ શાહે કરેલા ઉપકાર સામે ભરાતાં અયોગ્ય પગલાં માટે
શીટકાર વર્ષાવે છે. પણ મતિભ્રષ્ટ થયેલો માંડલીક રાણીને તુચ્છકારી
સખ્ત ચોકીમાં રાણીને કેદ રાખવાનું કહી પોતાના પ્રારબ્ધને
આધીન થવા ચાલ્યો જાય છે.

પ્રવેશ ૩ જો—જાવણી

નાયગાન થયા બદ મુસ્તફાખાન શાહને શરબત આપે
છે. માંડણુના કરેલા ગોટાળાથી ઝેરવાળો જમ મુસ્તફાખાન
પી જાય છે, અને પાક પરવરદીગારની મહેરથી મહમુદશાહ બચી
જાય છે. અને ખાંડા ખોદે તે પડે તે ન્યાયે પોતાના પ્રપંચનો
ભોગ મુસ્તફાખાં પોતેજ થઇ પડે છે. માંડણુનું હકીમ બોલાવવા
નિમિત્તે ભાગી છુટવું. અંતિમકાળે શાહની મારી ચાહી રા'માંડ
લીકે કરી આપેલ દસ્તાવેજને શાહના કદમમાં રજુ કરી પોતાના
પાપપુન્યનો ઇન્સાફ મેળવવા પ્રભુના દરબારમાં મુસ્તફાખાનનું જવું.
દસ્તાવેજથી 'રા' માંડલીકનું પાપ પ્રદાશમાં આવતાં "શઠ" પ્રતિ-
શાઠ્ય કુર્ચીત" એ સૂત્રને અનુસરી શાહનું 'રા' માંડલીકને શીક્ષા
આપવા જવું.

પ્રવેશ ૪જો—ધર્મશાળા.

મીઝલસમાંથી નાશી છુટેલો માંડણ અને તેની સ્ત્રી મોંઘી મુશીબતનો વિચાર કરતાં કોઈ ધધો કરવાની વાતો કરે છે મહત્ત્વ આઈ હરામ હાડકાં થઈ ગયેલાં હોવાથી બન્ને નાટક કંપનીનો શોખીન ધધો સ્વીકારવાનું પસંદ કરે છે નાટકના માલીક પાસે પરીક્ષા આપવા એક પાઠ ગોખે છે, પાઠની કલમમાં કહે છે કે હું ખાનપુરનો નવાબ છુપા લીઆસમાં આ ધર્મશાળામાં ઉતર્યો છું એવું મોટેથી ગોખે છે. ઉપરના વાક્યો સાંભળી વિરપુર (કે જ્યાંની આ ધર્મશાળા છે) ના ઠાકોર કાંચડા દાણને રીસાલા સાથે ખોલાવી લાવે છે અને માંડણને સાચા નવાબ ઠરાવી દરબારગઢમાં લઈ જાય છે. અહીંથી ગંબીર ગોટાળો શરૂ થાય છે.

પ્રવેશ ૫ મો—તુળજપુર (તળાબ) એભલવાળાની રાજવાડી.

વસંતને વધાઈ દેવા આવેલી એભલવાળાની પુત્રવધુ કેતકા અને સાહેલીઓનો નમ્ર શૃંગાર, ચેષ્ટાવાળા પુત્ર ચંપકનું આગમન બાલ પ્રેમીઓની પ્રેમક્રીડા વાળાને ત્યાં સાંખા સમયથી મહેમાન તરીકે રહેલી મીઝણદેવીનું અચાનક ત્યાં આગમન, તેને હરી જવાનો શાગ શોધતા માંડલીકના સરદારોએ આવી તેને હરણુ કરવાની ધમકી આપવી, ચંપકકુમાર અને સરદારોની ઝપાઝપી બાલકુંવરનું ધાયલ થવું અને મીઝણનું હરણુ.

પ્રવેશ ૬ હો—વિરપુરમાં કાંચડા દાણના દરબારગઢનો એક ભાગ.

પોતાપર આશક પડી હડકાયા થયેલ દાણના કંટાળાથી કંટાળેલી મોંઘી (બનાવટી બેગમ)નું આવવું, બાદ દાણનું આવવું.

પ્રેમની માંગણી, મોંઘીનો પશુ બનાવટી એમમમાંથી રાગની રાણી થવાનો વિચાર, પરસ્પર કબુલાત, માંડણનું આવવું દાજીએ પોતાની પુત્રીનું વેત્તિશાળ માંડણ (બનાવટી નવાળ) સાથે કરવાની માંગણી કરી પોતાના આવવાનું કાંણ ફેરવવું લુચ્ચા માંડણ જે પ્રેમલીલા જોઈ ચૂક્યો છે તે પણ આંખ આડા કાન કરી સમયને માન આપી સગપણ કબુલ રાખે છે.

પ્રવંશ ૭ મો—ગીરનારની ગુફામાં સંકેત રથાન

પોતાની પાપવાસનામાં વારે વારે આડી આવની પવિત્ર ભગવતી મહારાણીનું કાસલ કાઢવાં માંડણકે તેને ગીરનારની ગુફામાં ફેદ કરી છે ત્યાં તેનો વધ કરવા રાજ આજાને લઈ સરદારનું આવવું, રાણીની ભવ્યતા જોતાંજ તેના પ્રત્યે મરદારની પુન્યબુદ્ધિ થાય છે અને હથીઆર તેના ચરણમાં મુકી દે છે. છુપાઈને જોઈ રહેલો માંડણીક સરદારપર ઉશ્કેરાઈ તેનું ખુન કરે છે રાગનું કર-પીણ કૃત્ય જોઈ રાણી કર્ણ અત્રાજથી આવા પાપી કૃત્યોથી ગીરનારના પત્થરો પણ ત્રાહી પુકારે છે એમ કહી આવા કૃત્યો ન કરવાનો ઉપદેશ કરે છે રા' માંડણીકનું શુરસે થવું અને રાણીનું ખુન કરવા તૈયાર થવું તે વખતે હરણ કરી લાવેલ મીણુલને સરદાર લાવે છે રાજ મીણુલનાં દેખતા ખુન કરવા જાય છે મીણુલ તેને વારે છે રાજ રાણીનો જીવ બચાવવા માગતી હોનો તારો પ્રેમ આપ. એમ મીણુલ પાસે માગણી કરે છે. મીણુલ તેને સાચા હૃદયના પ્યારથી ભરેલો લાઈ કહી બોલાવે છે આથી કામવાસનાથી બગતો રાજ વધુ ચીડાઈ જાય છે રાણી પોતે પોતાનું ખુન કરે છે અને

માંડલીક મીણુલને પટરાણી થવાની લાલચ બતાવે છે પણ મીણુલ એટલી બે થતી નથી આખરે મીણુલને ગુફામાં આગ લગાવી રીજાવી રીજાવી મારવાનું ફરમાન કરે છે પણ નિરાધારનો આધાર કીરતાર ગુજરાતના શાહને ગયખી ફરીસ્તાના આગરમાં મોકલે છે. મહમુદ શાહ અને મીણુલના રવામી નાગાજણુને જોઈ માંડલીક ગલગાય છે. મંજુઆ થઈ મુદત્તાન સાથે લડે છે આખરે કેદ થવાની ખીકથી દાર ખાઈ નદીમાં કુટકો મારે છે.

(ટીપ્પણી)

અંક ૩ જો.

પ્રવેશ ૧ લો—ગુળામપુર (તળામ)ની ભાગોળમાં નદીને કીનારે

નદીને કીનારે પાણી ભરવ આવેલી કન્યાઓ રાં માંડલીક અને એલકવાળો બન્નેમાં શુ ગુણુ દોષ છે તે વિષે ચર્ચા કરતી હોય છે ત્યાં પાસા ઉધા વળવાથી દીવાની હાલત બગવતો માંડલીક હાથમાં ગુલામનો છોડ લઈ પોતે દુઃખી હોવા છતાં ગુલામ હજી ગુલામી કેમ છે માટે ઠપકો દેતો આવે છે. તેને જોઈ કન્યાઓ ગભરાઈ મીલજુને ચેતાવવા ચાલી જાય છે. માંડલીકને નાગલ તથા રાણીના ચીત્રાનું દેખાવું તે જોઈ ગુસ્સાના આવેશમાં પથંગ સાથે માયુ કુટે છે તેને લોહી લુહાણુ જોઈ મીશુલ પર્વતું વેર ભલી દયાની દેવી બની પોતાનો એક વખતનો અન્નદાના માની તેને ખોળામાં લઈ લે છે, અચાનક નાગજી પ્રવેશ કરે છે મીશુલને માંડલીકનું માયુ ખોળામાં લઈ સારવાર કરતી જોઈ ડુમી થાય છે. મીશુલ એની દશાપર મનસ્વી તર્ક વિતર્ક કરે છે જેથી નાગજી વધુ વહેમી બને છે આખરે મીશુલ બહારથી સતીત્વનો ડોળ કરી અંદરથી માંડલીકને ચ્હાય છે એમ કહી તેને પીટકાર આપી ત્યાં જાતની નિંદા કરે છે, મીશુલ બહારથી બની પ્રાણેશને વિનવે છે, વિનવણી નહીં માનતાં નાગજી તેની કસોટી કરવા ચ્હાય છે આખરે મીશુલ હારીને બહા વિષજી મહેવર સૂર્ય અને ચંદ્રની સાક્ષી રાખી સોમન ખાય છે કે હું બજ હોઉં તો મારો દેહ, વગર અગ્નિએ બળજો નહિ તો જુદું બોલનારના ગાત્ર મળજો, બોલતાં શું બોલાઈ ગયું

સ્વામીને શાપ લાગ્યો મીથુલના મુદ્દોમાંથી શબ્દો નીકળતાંજ નામા-
જલ્પનો દેહ ગળી ગયો. પતિનું અનિષ્ટ નહિ જોવા ઇચ્છતી સતી
બળવા તત્પર થઇ ત્યાં અંતરિક્ષથી દેવી વાણીએ કહ્યું કે

“ સાહસ પુત્રી કાં કરે સજીવન કરવા પ્રાણ
વાળા મુળને શરણુ જા, વચન એ સત્ય પ્રમાણ ”

એટલે એલકવાળાનો પુત્ર ચંપક બત્રાશ લક્ષણો હતો અને
બત્રાશ લક્ષણા માણસના રૂપીરત્ન સૌચન કરવામાં આવે તો સજીવન
થાય એવો દૈવી સંકેત હતો, હરી ! હરી ! ધર્મ મંકટ છતાં પણ
ઇશ્વર ઇચ્છાને માન આપી મીથુલદેવી વાળાને શરણુ ચાલી.

પ્રવેશ ૨ જે—કાંચડદાજીના દરબારગઢમાં મેંઘીનો એકાંતવાસ.

નવાબખાની મેંઘીના રૂપ સાગરમાં ઝાંકા ખાતા કાંચડદાજી
બ્રહ્માને ઇપકો દેનો પ્રવેશ કરે છે. મેંઘી તેને બનાવે છે, દાજીની
તથા મેંઘીની ઇશ્કઆજીથી ચીડાઇ મેંઘીનું નાક કાપવા ઇચ્છતો
માંડણુ છરો ધસતો આવે છે કાંચડદાજી માંડણુની બીકે બાયડા
બની જાય છે, મેંઘી અંદર ચાલી જાય છે. માંડણુ
કાંચડદાજીને મેંઘી મમજી નાક કાપવા જાય છે. કાંચડદાજી
ગભરાય છે અચાનક માંડણુની ભવિષ્યની ખેરી એટલે કાંચડદાજીની
કુવરી નોદાન સાંભળી ત્યાં આવે છે ભવિષ્યના ભરથારને કસા-
ઇના અવતારમાં જોઇ ગભરાઇ દીવાનને બાપુને તેડવા મોકલે છે
બાપુ ન જડવાથી દીવાન વિલે મોઢે પાછો આવે છે. દાજીથી
હવે રહેવાતુ નથી એટલે દીવાનને ખરી સ્થિતિ જણાવી દે છે.
માંડણુ મેંઘીને વળી દીવાન સાથે ખાનગી કરતી જોઇ મમજી
તદન ગુમાવે છે અને બસ તેં તો હવે કરી મેંઘી એમ મોટેથી

બોલે છે. મોંઘી પોતાનું નામ સાંભળી બહાર આવે છે ગોટાળો ખુલ્લો થાય છે.

પ્રવેશ ૩ જો—એલક્ષવાળાને ત્યાં રચવામાં આવેલો લમ મંડપ.

એલક્ષવાળાને આગળે ઉજરંગલયા દંપતી પરણી રહ્યાં છે. તેનો આનંદ છવાઈ રહ્યો છે. ત્યાં સતી મીચુલ પોતાના ભરથારના ગણલા દેહને કરંડીયામાં લઈ આવી પહોંચે છે. એલક્ષવાળો તેને નિસ્તેજ જોઈ ગભરાય છે. વરતુરિયતિ એમ છે કે મીચુલે એક વખત એલક્ષવાળાને સંકટમાંથી ખચાવી પ્રાણુદાન દીધું હતું અને ઉપકારના બદલામાં વાળાએ મીચુલ માગે તો પોતાનો જીવ પણ આપવા વચન આપ્યું હતું. આખરે એ પ્રસંગ આવી લાગ્યો, પણ મીચુલની કહેતાં જીમ ઉપડી નથી. નવીન પરણના દંપતીના હૃદયમાં તેની માગણી સાંભળનાં એ વિચાર થશે એ વિચાર તેને કંપાવે છે, વાળો વધુ શંકાકીય બને છે. આખરે કરંડીયામાં રહેલું રવામીનું શરીર જાતરી હતું અભાગણીનાજ પાપનું આ પરીણામ જ એમ મીચુલ ગણાવે છે. વરધોડીયાં પિતાને પગે લાગવા આવે છે. માલ્યાને અચાનક આવેલાં જાંઘને લઈગિલો ખેતેલો કુંવર ફેલ્યાને નમન કરી આશીર્વાદ માગે છે જીવન હરવા આવેલી મીચુલના હૃદયમાં ઉજરંગલયા દંપતીને બેઠું વજન ઘાત થાય છે પાછી ચાલી જવા તૈયાર થાય છે વાળો તેને આગ્રહ કરે છે તેના સંકટ નિવારણ માટે પોતાનું સર્વસ્વ આપવા કહે છે આખરે વાળાનો તથા તેના કુમારનો અત્યાગ્રહ જોઈ

“શાપ કેદ નિવારણ તારા વિના ના ફેલ્યાથી

શાપ છે રખનાર તારા પુત્ર કેરા લોહીથી

આ શબ્દો સાંભળી વાળાવાળો મનમાં વિચારે છે કે:—

“કેવો વિપરીત પ્રસંગ”

મીઠળ છુટ્યું ના હાથથી પીઠી ભરેલું અંગ છે
આશા ભરેલા પુત્રનો સહુ હૃદયમાં ઉછરેંગ છે
તોરણ હુજ છે ભારણ ચોરી હુજ ખાંધેલ છે
લગને રથળ કલખાનુ શું વિધીનો ખેલ છે.”

પિતાની ગભગમણુ જોઈ કુમાર પોતાનુ શાશ આવેલા અતીથી
માટે પીતુ ચરણે ધરે છે. વાળો તેના ગીત પર તત્તવાર ફેરવવા
જાય છે. મીચુલના મોંમાંથી આશ્ચર્યના ઉગાર નીકળે છે કે:—

“બોલો બોલણુ હાર બેવાળામાં કયો ભલો
શીરનો સાંપણુ હાર કે વાઢણુ હાર વખાણીએ.”

વાર એભલવાળો વાળા કુળના ટેકપર પુત્રનું બળીદાન દષ્ઠ તેના
આશાભર્યા લોહીથી મીચુલના સ્વામીનું શરીર સીચે છે, નાગાજણુ
સજીવન થાય છે પુત્રના વધથી ભેદાયલા હૃદયે વાળો આત્મધાન
કરવા જાય છે. મીચુલના સતીત્વપર અને એભલની ટેક પર પ્રસન્ન
થઈ સાક્ષાત જગદંબા પ્રગટ થઈ તેના પુત્રને સજીવન કરે છે.

પ્રવેશ ૪ થી—કાંચડદાજીનો દરબારગઢ.

* શુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવાથી તથા નવાખની તસ્વીર કાંચડ-
દાજી પાસે હોવાથી માંડણુભાઈની નવાખીનું ટુકુ ખેસી જાય છે
અને ગોટાળા પ્રકરણ ખુલુ થાય છે. કાંચડદાજી માંડણુને જખર
દરતીથી ગુન્હેગાર ઠરાવી દંડની શિક્ષામાં પોતાની મનગમતી મોંઘીને
મેળવી લઈ માંડણુભાઈને પાણીચું પકડાવી ફેક્કીમાલ કરે છે.

અવેશ પ મો—જુનાગઢ પાસેનું જંગલ.

દેવી મીણુલ તથા નાગજળુ પોતાની માતાના અરથીને લઈ કાશીએ જવા નીકળ્યા છે. તે આ સ્થળે જળાશય હોવાથી ટીમણુ કરવા રોકાય છે વળાનીયાનું ટીમણુ બાદ માંડલીકનું એક બીખારીને પણ શરમાવ તેવી દુઃખદ દુર્દશામાં દેવી નાગલે આપેલા શાપનું રમરણુ કરતાં નીકળવું હૃદયભેદક પશ્ચાતાપ બાદ વળાનીયા પાસેથી બીખ માગી પેટના પાપણુ અર્થે રોટલાનો કટકો મેળવે છે. બાદ માંડણુનું આવવું માંડલીકને ઝોળખી તેને પોતાની દુઃખદ સ્થિતિનો સાથીદાર થવા માટે કહેવું મતલબી નોકરોની પીઠાન માંડણુના નફ્ટ નિલજ અને નિમકહગમી ભરેલા સળદો સાંભળી માંડલીકે ઉશ્કેરાઈ તેનું ખુન કરવું ખુનના અવાજપર દેવી મીણુલ તથા નાગજળુનું આવવું માંડલીકને ઝોળખી શાન્તવન આપવું બાદ સુલતાન મદમ્મુદનું આવવું માંડલીકને રાજપ્રોહ માટે કંદ કરવો મીણુલની આજીજીથી ન્યાયી અને દયાળુ સુલતાને મારી આપવી પરંતુ પોતે હવે જીવવા નથી માગતા એમ કહી માંડલીકે આપઘાત કરવાની ઠોસીશ કરવી દેવી નાગલનું પ્રગટ થવું અને ભવિષ્યમાં તું વીરની ગણનામાં ગણાઈ નામના મેળવીશ અને અંતે તારા માટે આ સ્થાન છે એમ કહી શાંતવન કરવું.

સીન ટ્રાન્સફર-સ્વર્ગને દેખાવ.

ટ્રીપ.

રા' માંડલીક

સ્તુતિ.

સ્વામી શ્રી ગૌરિનંદન જગ વંદન
મંગલમય નાથ તવ શુભ સ્મરણ
દેવ દેવ મંગલકર જગ ત્રાતા
દેખો દીન બાલને શરણ સુખ કરણ સ્વામી

બાળાઓ—

દિવ્ય દેશ અમ ઉજવળ કરવા
ક્યારે ઉગશે દિવ્ય પ્રભાત દિવ્ય પ્રભાત
અંધકારના વાદળ ભેદી
ચંદ્રકુળમણિ દીનમણીના સુખશુભ ક્યારે નાદ
ખંસી નાદ
દેશ દેશની મધુરી મૈયા દિવ્ય અમારી ભરત ભુમી.
સુર મુનિવર યુગ યુગ પોષાયા
જેના ચરણ સરોજ અમિ એવી અમ જનની
જગ વિખ્યાત ભારત માત—દિવ્ય.

મીણુલ-સખીઓ—

ભાવ ધરી ખડેની ચાલો ચાલો ભગવતીના પારે
પૂજન ધરીએ નિર્મળ મનથી ભવ સિંધુ તારે—ભાવજ

કુમ કુમ કેસર ચંદને કલ્યાણી પૂજય
 આંગણે સિદ્ધિ સ્વર્ગની સંસારે પથરાય.
 અલ્લાહી રદ્દાણી માત અમારી
 વેદો વખાણે મા શક્તિ તમારી હા....રે....ભાવ.

નાગલ-મીણલ—

ધન લાગ્ય મારે આંગણે આવ્યા સોરઠના શીરતાજ
 વધાવો રાજ કુમ કુમ થાગ ભરીને આજ
 ચંદ્ર સૂરજ સમ તપો અવિચળ જગમાં તારૂં તાજ
 અન્ન દાતા તારી જુગ જુગ કીર્તિ પ્રસરે મહારાજ—વ૦
 સોઠ તણા સુખા અમારે આંગણે આવ્યા
 સોના તણા સુરજ ઉગ્યા અમ અંતરે ભાવ્યા
 ગિરનારના આધાર અમારાં ધામ દિપાવ્યાં —આં૦

મીણલ—

૩

કરીએ ના વિશ્વાસ કાયા માયાનો કદી
 મૃગજળ કેરા મોહ શા લાગ્યા તને માંડલીક
 ચીરંજીવી નથી તારી અમર નથી કાયારે
 ઘડી જે ઘડી માટે શું જગાડે મતી
 જગાડે મતી તું શાને જુનાગઢ પતી —ઘડી૦
 રૂપે રંગે શું લોભાણો ભરમે કર કાં ભુલ
 રૂપે રૂડાં રણીઆમણાં પણુ એ શીમળાનાં ફુલ.

મેાંધી—

૪

હાય હું તો હારી ઘરવાળા ગમારથી
ભૂંડા ભરથારથી આવા સંસારથી.....હાય.
સાનું બાણીને મેંતો સંગ કર્યો તોરો
કર્મે કથીર મળ્યું સગણું છું ત્યારથી.....હારી.
પહેલાં હું બાણી કે બાતે દી ઠારશે
આતો એવા ને એવા રહ્યા શંખલાતથી.....હારી.

માંડણુ-મેાંધી—

૫

બોલો બોલો પ્રીતમજી બોલો પ્રીતમજી
પાછા મને શું સતાવશે
પ્રીતે રીને મને જો રીઝાવશે
“એમ.....હા,
મને હીરા મોતીથી મઢાવશે
“હા બાઈ હા”
જો જો ખોટા પહાના ના બતાવશે.....બોલો
કારભારણુ કામજુગારી હું
કારભારી કામજુગારો હું
ભરે સલામ લોક હબારો
સોનાના અસ્તરા બનાવી મુંડુ આખું ગામ
નાતીલા પણ કળુલ કરે પાસ્તી ભરેલું કામ
જો જો હરખે હડકાયા થઈ ના જશે.....બોલો

બેગમ-સાહેલીઓ— ૬

રસલીની મૂઢલ સુકોમળ બાળ
મંદીર મદન તણાં આવે
ફડાં હંસ ભૂવન શોભાવે એ હંસી સરોવર આવે
કુસુમ કુસુમ મધુ મધુરાં ભરવા કળી કળી ફેરવવા
મદનરાજને બહાલે વધાવા રતી રંગે મન ભાવે આવે
હંસી સરોવર આવે

બેગમ-સાહેલીઓ— ૭

અલી ગાલો ગુલાબ તુલ્ય તારા સંભાળ જરી બાળા
લોગી મધુકર જો લોભાશે
ચુંબન આશે આવશે પાસે
“એમ.....હા.

રસિકાની લુટાશે કુલમળા સંભાળ જરી બાળા
જાઓ બહેની મને ના સતાવશે
સ્મીત પુણ્યે બહાલમને વધાવશે
થા કંઠ આભૂષણ થા
જા જાણી જાણી તને જા
હંખ દેશે ગાલો એ રસાળા સંભાળ જરી બાળા

બાદશાહ-બેગમ-સાહેલીઓ—૮

આવો સાહેલી આવો કુસુમાયુધ લાવો
રસરંગથી આનંદથી ઉછરંગથી

આ મન ઉપવનના રસીક બ્રમરને શીક્ષા આપવા
 કુલોના બંધન લાવે અંગે અંગે બંધાવે
 પુષ્પોના શર વરસાવે અલ્લખેલાને અકળાવે
 પ્રેમદા પ્રેમી જીવન પ્રાણ આ બંધનની મીઠી લ્હાણ
 સુખની ઘડી સાહેલડી

આ કુસુમ દંડના મીઠ પ્રહારે શીક્ષા આપવા

મોંઘી-હજમડીઓ— ૯

મદધેલી જડેન મોંઘી મદમાતી તારી ચાલ
 અલખેલા પણ મોંઘેરા લટકાળા લાલ
 ગુલાબી ગાલ તારા શા નયનના ઇશારા
 જીવે જો કોઈ સામે તો તો તરત મોક્ષ પામે,
 પાછા ન જન્મ પામે રોકાઈ રહે સ્વધામે.
 વાહ જામી મળતી શી જોડી કમાલ

બેની જોડી કમાલ (૩)

માંડણુ-મોંઘી— ૧૦

રંગ ભીના રસરાજ મારાશ્યામ
 ખુબ ખેલો તડવાર કરો શત્રુનો સંહાર
 સૈનીકોના સરદાર ધરો હામ

—રંગ

એતો યુદ્ધનું છે કામ

ન હોય બાપનું એ ગામ

કરો કેશરીઆ કંથ ધરો સ્વર્ગતાલો પંથ
 કારભારીના કમામનું ધાસ્તી ભરેલું કામ

અંક ૨ જો

દરબારી—

૧૧

આનંદ આનંદ આજ ગાઓ
નૃપવરની યશ કીર્તિ
જગમાં અવિચળ થાઓ
વિજય વધાઇ રહો જગ છાઈ
અમલ વિમલ આ અમપર
અચળ છત્રપતિ તવ રહો
તપો તેજ સુખી થાઓ.

રાણી—

૧૨

દઉં હું દોષ કોને હાં સમયની જ્યાં બલિહારી
સમયની જ્યાં બલિહારી મનુષ્યની ત્યાં છે લાચારી
હતો અમ દેશ આતે જ્યાં પ્રભુ અવતાર પણ લેતા
અરે આ દેશ એનો એ સમયની છે ગતી ન્યારી
અમારા દેશનાં ચેતન અમારાં તેજને ગૌરવ
અકાળે હાય કરમાયાં હજીએ શી થનારી છે.

રાણી—

૧૩

વાત જરી વાંચી જુઓને ઇતિહાસમાં
ખુવાર આશે પરનારના વિલાસમાં.....વાત
સીતા સંતાપી રાય રાવણ રાજાણે.

દ્રોપદી દુભાવી દુર્યોધન દુભાણે
 કીચક મહા પાપી સૈરમી સંતાપી
 ગયો હોમાઈ કાળની કુતાશમાં.....વાત૦
 સાખી.

પરનારીની પ્રીતડી વિષમ વિષની ખાંણ
 ઝેર રંગે રંગ વ્યાપશે પ્રીતમ ખોશો પ્રાણ
 સ્વામિન્ પસ્તાશે ખતા ખુબ ખાશે
 રૌરવ નર્કે જાશે વાન વંદશે તમારી વિલાસમાં
 હારે અંત આવશે જગતથી કહવાસમાં.

નાયકો—

૧૪

ખુને જીગરકો પીતે હેં, બસગમમેં તેરે ચાર
 શહેરે ચમનમેં ફીરતે હેં બસગમમેં તેરે ચાર
 મંચ છુપકે છુપકે રોની મું આંસુઆંસે ધોતી
 વા કહાં ગયો મેરો મોતી મોતી બીના ના સોતી
 બસ ગમમેં તેરેચાર—ખુને૦

દીલ ઉસીકો દીજીએ દીલદાર ચારહો
 કરા હાંક કયા મુસલમાં કહરદાન ચારહો
 મેરી નજર જે તુમસં લડ ગઈ મ્યેં પલંગસે નીચે પડ ગઈ
 વો કહાં ગયે મેરે પ્યારે
 મ્યેં અગ્નિ વંડી જલગઈ બસ ગમમેં તેરેચાર—ખુને૦

મોંઘી-માંડાણુ—

૧૫

હરમે કુટેલા ઠરવાનું છે ના એકે ઠામરે

મનડાનાં મેલા લાલચમાં ભુલ્યા સર્વે જાનરે
 રહેવાના ખોયાં સર્વે જામરે
 રખડયા રણવગડે અરે ઈજ્જત થઇ લીલામ
 નસીબ દેવી તાહરે છે ધાસ્તી ભરેલું કામ
 રખડાવી સાથે રૂડી નારરે (૨)
 આખર હજમના હજમરે (૩)

સખીઓ—

૧૬

વીજ ચમકેરે મેઘ ગાજે ઘનધોર
 ભીંજે આછી આછી સાલુડાની કોર
 રે રાજ વહેલા આવોરે
 મોર ટહુકેરે માઝમ રાતના ટહુકે છે પેલા મોર
 અમારાં હૈયાં ચડાવે ચકડોળ.....રે
 ભર જોખનમાં એકલી બાગા બાજે વેશ
 હૈયાં સુના વહાલમાં મુકી ગયા શું વિદેશ
 વિલ્લડીરે ઉભી જો રહે તો વહાલમને કહાવું
 એક વાતલડી જોને
 સજની સલુણાને એટલુંજ કહેજો કે
 તમ માટે ગાળી મેં તો જાતલડી જોને.

અં પક—

૧૭

સુવાસની મીઠી મજા લેવા અલી લલચાય
 કેતકી પાંખડી ખોલજે મધુકર શું જન રહાય
 ગુલનાર ગુલાબશાં આ અહીં મન્દ મન્દ ડોલે

ફૂલતાં તરૂની ડાળે મેના મધુર બોલે

શાં પંખી હળી મળીને બેઠાં

વળી વાત પરસ્પર કહેતાં

મેના ગાન તાન લાગે મીઠાં

કળીઓ હૃદયની ખોલે

—ગુલબાર

ચંપક-કેતકી-સખીઓ— ૧૮

ચાલ સખી ચાલ ચાલ ને ઉતાવળી

આમ અલી શાને બની તું બેબાકળી

અધીરીને આકળી અધીરીને આકળી

કહે તુજને શું થાય

હૃદી દાંઘ ન કબાય

હીસે શાને કરમાતી ચંપાકળી

શુ એ ચંપાકળી.....હા ચંપાકળી —ચાલ૦

દાણ-મેઘી—

૧૯

ગોપી પ્રેમી આનો જરા આંખ તો મીઠાઓ

દેવા જન મન ધન વાને નહિં તુજપર કુમબાન

પ્રેમી પ્રેમી તારા બાંને આમ પાને શરમાઓ

પ્રેમી પ્રેમી તારા હું હું આચક દીલબાન

પ્રેમી પ્રેમી મનાવો પડલાં જરા ખ્યારીને પ્રીતે

મનાવો રંગે રીઝાવો

પ્રાંઝરને કુમરે મઠાવો

શામળીયા પ્રાંઝરને કુમરે મઠાવો

બાંઓ બાંઓ.....આવો આવો.....ના

“ભમરનું ખાણુમારી ઘાયલ તેં કરી નાંખ્યો
 “અક્કલ ન વેચો દાણ રાખોલ હવે રાખો
 “તારા સમ તં સલુણી પાણી પાણી કરી નાંખ્યો

જાનડીઓ—

૨૦

કંકુ છાંટી કંકાતરી મોકલો
 માંહી લખજો પરણે છે નવાળ
 માણેક રતાંલ રાપીઓ.

રાજ્ય ભડતો લેટો લઈને આવશે
 હીરા માણેક મોતી અપાર
 બેટી આપીને ભૈરીને પામશું
 ચોટી ચોટાળ રાશે જનાળ

—માણેક૦

સચીવજી સાંભળો.
 જાણ લેજો ખાખત મધ આમ છે
 લણ કરતા પાગતી લાચું કામ
 ગોટાંબો ભાર થયો.

—૦૦—
 પંડિતે ડાળો.

પંડિતદાસ

૨૧

નલરે ગાગર નલરે ગાગર જમાનાજી જઈએ
 જમાનાજી રળીપામણારે ગાગર ધુમે—ચલરે
 સજી સસમ તો ગાના દિવરો ન દેખે
 ભેઠ ભેઠાણી કેણુ લેખે (૨) ગાગર ધુમે—
 પરકુયો ગારો તો પાંટયો ઉંઘનો છે બેદી

લુલી નણુંદને પગે મેંદી ગાગર ધુમે
પાઠોરી છેલ કોઈ કુંવર કનેયો
વારી જાઉં જાંસીનો બજાઈઓ ગાગર ધુમે—

દાણ-મોંઘી-માંડણ } ૨૨
કુંવરી-દિવાન

અરે વાહ કાંચડદાણ આજે ભારે કરી (૩)

આવું શોભેનાભા તમને

અરે જા મુરખપાણ માને વહાલી કહી (૩)

આવું ભાળ્યું નાભા જગમાં

અરે જા.....હવે રાખ

બાપુએ રમખાણ જગાવ્યું

આવું માણું ક્યાંય ન ભાળ્યું

બન્દા નવલી નાર જુઓ દેદાર

હેના સાર આ રકઝકમાં

વાહ વાહ દાણ.....જીત્યાખાણ

દુરથા પાણ બન્ને રાખ

વાહદાણ.....વાહદાણ (૩) જીજીજીજીજી....

કંચનીઓ—

૨૩

હઠ છોડ સખીચલ સંગ મેરે તો હે બીજમેં કાનુમુલાવત હયે
નહીં તુમ બીન વાંકો અગન પરત નહીં ખાન ખાન કચ્છ
ભાવત હયે

મોરમુગટ નહીં પહેનત હય નહીં અંગ સુગંધ લગાવતહયે
નહીં ધેન અરાવન જાત સખી મોહે જાંસી નાદન ભાવત હયે

કચ્છ એસો હીયો તેરો કહીન બયો તોહે લાજશરમ

નહીં આવત હયે

બાકો જોગીજન ધ્યાન ધરત પ્રદ્યાદિક પાર ન પાવત હયે
તોરી પ્રીતમે ભુલગયો પ્રભુતા તકસીરવો માફ કરાવત હયે
એક માતન ગુઠ કહું મનની અબકયા ઇતના તરસાવત હયે
પિયા માધાસે બેગે મીલો પ્યારી વોતો તેરોહી નાજ
ઉઠાવત હયે

ચંપક—

૨૪

જો મરણ એ જીંદગીની છે અરે છેલ્લી દશા
તો પરાર્થે અર્ધવામાં આ જીવનના મોહ શા
ખીલી કળી કરમાય છે પુષ્પો મુકે પશુ વાસના,
અમર નર તો તે ખરા જે અમર કરતા વાસના
મારા તમે પરમાત્મા હું છું તમારો આત્મા
પરમાત્મને શરણે જતાં કૃતકૃત્ય થાતો આત્મા

મે ધી-દાજી—

૨૫

પ્યારા પ્રિયતમ રસનજ અમને આજ રીઝાવો
લટકાળી ઊલના કાજ ના શણગાર મંગાવો
સાચી સાડી ચાળી લાવો પાટણના પટકુળ મંગાવો
હીરા મોતી ટાંકી પટકુળ પાડી સાત કંઠાખીકાર મુકાવો
લાડ લડાવું તમને શાળી જે માગો તે આપું આખી.
હાંસે સ્વામી મારા મનડાના પુરો કોડ
માંધી હાઉસ બંધાવો
સમાપ્ત.

જાહેર ખબર.

નાયે લખેલાં પુસ્તકો શ્રી આર્ચ નૈતિક નાટક સમાજનો મુકામ
જ્યાં હોય ત્યાંથી મળજે. માટે જેઓ સાહેબને જોઈતાં હોય તેઓએ
રોડડી કીમતે મંગાવી લેવા. વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે નહિ

ચોપડીનાં નામ	કીમત	ચોપડીનાં નામ	કીમત
૧ ખેધારી તલવાર ...	૦-૪-૦	૨૧ જોદર કામશીર ...	૦-૪
૨ અક્ષરિ વિશ્વામિત્ર ...	૦-૪-૦	૨૨ શ્રી જામતી ...	૦-૪
૩ સરોજની ...	૦-૪-૦	૨૩ હિર્વશી-પુરવા ...	૦-૪
૪ પરશુરામ ...	૦-૪-૦	૨૪ કનક કેશરી ...	૦-૪
૫ હન્દાવતી ...	૦-૪-૦	૨૫ વિશ્વપ્રેમી કલાપી ...	૦-૪
૬ સરસ્વતીચંદ્ર ...	૦-૪-૦	૨૬ અમર દુદ્ધમી ...	૦-૪
૭ સતી તોરણ ...	૦-૪-૦	૨૭ પીપા ભગત ...	૦-૪-૦
૮ પુત્રરત્ન પુંડલીક ...	૦-૪-૦	૨૮ હોથત પદાભુતી ...	૦-૪-૦
૯ સતી પદાવતી ...	૦-૪-૦	૨૯ જોડન તોરણ ...	૦-૪-૦
૧૦ સુર્યકુમારી ...	૦-૪-૦	૩૦ બી.બી. જાદુશાલ ...	૦-૪-૦
૧૧ સ્વદેશ સેવા ...	૦-૪-૦	૩૧ પ્રવીણ સાગર ..	૦-૪-૦
૧૨ 'રા' માંળીક ...	૦-૪-૦	૩૨ ગાજ લીલા ...	૦-
૧૩ હત્ર વિજય ...	૦-૪-૦	૩૩ મહારાજ શાન્તનુ ...	૦-
૧૪ સુરદાસ ...	૦-૪-૦	૩૪ માલવિકામિત્ર ...	૦-
૧૫ શ્રી ભક્તિવિજય ...	૦-૪-૦	૩૫ વીર દુર્ગાદામ ...	૦-
૧૬ સુરેખા હરણ ...	૦-૪-૦	૩૬ સતી મંજરી (હોદી) ...	૦-
૧૭ નાગર ભક્ત ...	૦-૪-૦	૩૭ મહાવેતા કાદમ્બરી ...	૦-
૧૮ નીલમ માણેક ...	૦-૪-૦	૩૮ રાજા મંજાળ ...	૦-
૧૯ યોગ દન્યા ...	૦-૪-૦	૩૯ મંસાર લીલા ..	૦-
૨૦ મનહર મેના ...	૦-૪-૦	૪૦ સેવક ધર્મ (હોદી) ...	૦-

નકુલચંદ્ર કાલુભાઈ શાહ.

માણેક—શ્રી આર્ચ નૈતિક નાટક સમાજ

